

|| СТАТТЯ НОМЕРА

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 351.74.37(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2020.1.01>

ОЛЬГА ІГОРІВНА БЕЗПАЛОВА,

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України,
член редколегії наукового журналу «Право і безпека»,
Харківський національний університет внутрішніх справ;

ID <https://orcid.org/0000-0003-2886-695X>,
e-mail: besolgigo@gmail.com

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРОЄКТУ «ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ОФІЦЕР ГРОМАДИ» ЯК КРОК У НАПРЯМІ ЗМІЦНЕННЯ МІСЦЕВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ БЕЗПЕКИ

Акцентовано увагу на тому, що основною метою проекту «Поліцейський офіцер громади» є забезпечення тісної взаємодії поліцейських з об'єднаною територіальною громадою, орієнтація діяльності поліцейських, у першу чергу, саме на потреби громади. Розкрито особливості цього проекту. Окреслено ключові етапи реалізації проекту «Поліцейський офіцер громади». Охарактеризовано особливості підготовки поліцейських офіцерів громади, оскільки саме від цього безпосередньо залежить ефективність виконання ними покладених на них обов'язків та стан публічного порядку і безпеки в межах конкретної об'єднаної територіальної громади. Наголошено на важливості розробки положення з організації роботи поліцейських офіцерів громади та вироблення дієвого механізму розробки навчальних програм для підготовки поліцейських офіцерів громади.

Ключові слова: поліція, поліцейський офіцер громади, об'єднана територіальна громада, місцева інфраструктура безпеки, публічний порядок, публічна безпека.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Забезпечення належного функціонування місцевої інфраструктури безпеки є важливою складовою забезпечення публічного порядку та публічної безпеки на загальнодержавному рівні і, як наслідок, забезпечення національної безпеки в цілому. У зв'язку з цим на відповідні органи державної влади та органи місцевої влади покладається обов'язок щодо налагодження конструктивної взаємодії у напрямі створення умов для функціонування дійсно безпечного середовища для громадян, у межах якого використовуватимуться дієві інструменти забезпечення законності та правопорядку, захисту й охорони прав і свобод громадян. Відповідно до сучасного етапу децентралізації влади в державі така взаємодія може знаходити свій прояв у передачі частини повноважень, ресурсів та відповідальності органів державної влади органам місцевого самоврядування. Тобто у даному випадку у пріоритеті мають знаходитись інтереси жителів територіальних громад. Такий висновок можна зробити в результаті аналізу Концепції реформу-

вання місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, у тексті якої зазначається, що «система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства, а функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях»¹. У зв'язку з цим на

¹ Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> (дата звернення: 19.01.2020).

порядку денному постає питання про зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування щодо вирішення поставлених перед ними завдань.

За законодавством в органів місцевого самоврядування досить широкий спектр зобов'язань щодо створення безпечних та комфортних умов життя в громадах, які повинні бути пов'язані з конкретними потребами місцевого населення [1, с. 78]. Зважаючи на це, слід звернути увагу, що до кола повноважень органів місцевого самоврядування належить забезпечення публічної безпеки, зокрема шляхом посилення місцевої інфраструктури безпеки.

Варто зазначити, що на загальнодержавному рівні питання забезпечення публічної безпеки і порядку належить до компетенції органів Національної поліції. Потреба у безпеці є однією з базових потреб людини, а співпраця поліції та громади – найкращий спосіб її забезпечити [2]. Отже, спробуємо визначитися з тим, яким чином мають взаємодіяти органи Національної поліції та об'єднані територіальні громади у цьому напрямі. У зв'язку з цим треба зазначити, що «спільна діяльність відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості щодо охорони громадського порядку у регіоні має бути спрямована на пошук нових ефективних шляхів підвищення рівня охорони громадського порядку на регіональному рівні з урахуванням специфіки конкретного регіону, підвищення правої культури населення, задоволення потреб населення регіону, декриміналізацію суспільства, захист громадян від злочинних посягань та нейтралізацію негативних соціальних тенденцій» [3, с. 50].

Стан дослідження проблеми

Питанням взаємодії органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування та інституціями громадянського суспільства присвятили свою увагу такі вчені, як В. В. Аброськін, О. М. Бандурка, М. В. Голуб, О. В. Джрафова, А. В. Долинний, О. М. Клюєв, А. М. Куліш, О. М. Музичук, О. О. Панова, В. В. Сокуренко, В. Г. Фатхутдінов, С. О. Шатрава та ін. Указані вище науковці ґрунтовно дослідили проблемні питання, пов'язані з різними аспектами взаємодії органів поліції з іншими суб'єктами забезпечення публічного порядку і безпеки як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні, приділивши увагу при цьому і питанням такої взаємодії на території проведення антитерористичної операції (операції Об'єднаних сил). Зазначеними науковцями було

також ґрунтовно опрацьовано питання запровадження в Україні концепції Community Policing, розкрито перспективні напрями впровадження основних принципів цієї концепції в діяльність територіальних органів поліції. Проте, зважаючи на створення, починаючи з 2015 року, добровільних об'єднаних територіальних громад, питання налагодження взаємодії новостворених громад з органами Національної поліції в частині формування місцевої інфраструктури безпеки не набуло свого належного опрацювання у працях учених-адміністративістів. Власне це і зумовлює необхідність проведення відповідного наукового дослідження.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в аналізі, на прикладі реалізації пілотного проекту «Поліцейський офіцер громади» в окремих регіонах нашої держави, особливостей взаємодії органів Національної поліції з об'єднаними територіальними громадами у сфері забезпечення публічного порядку і безпеки, виявленні проблемних аспектів такої взаємодії та виробленні науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо їх вирішення. Зважаючи на сформульовану мету, завданнями наукової статті є розкриття особливостей проекту «Поліцейський офіцер громади», характеристика ключових етапів його реалізації, опрацювання результатів реалізації вказаного проекту, визначення проблемних моментів, пов'язаних з його реалізацією, та вироблення пропозицій щодо удосконалення національного адміністративного законодавства.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна полягає в тому, що робота є першою науковою працею, в якій проаналізовано особливості взаємодії органів Національної поліції з об'єднаними територіальними громадами у сфері формування місцевої інфраструктури безпеки на прикладі реалізації пілотного проекту «Поліцейський офіцер громади» в окремих регіонах нашої держави.

Виклад основного матеріалу

Одним із ключових підходів Стратегії розвитку системи органів Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 року є служіння суспільству та залучення суспільства до процесу створення безпечного середовища. Досягти цього можливо у результаті дотримання і забезпечення прав людини й основних свобод як ключової цінності в діяльності органів системи МВС; реалізації органами системи

МВС своїх функцій відповідно до потреб людини; забезпечення тісної співпраці з територіальними громадами і суспільством у цілому¹. У зв'язку з цим важливого значення набуває використання позитивного закордонного досвіду організації роботи органів і підрозділів поліції, за результатами вивчення якого доцільно впроваджувати пілотні проекти, орієнтовані на створення безпечного середовища для громадян, в якому має бути впроваджено ефективну місцеву інфраструктуру безпеки. Саме з цією метою у 2019 році в рамках реформи органів Національної поліції в Україні було розпочато проект «Поліцейський офіцер громади».

Основною метою цього проекту є забезпечення тісної взаємодії поліцейських з об'єднаною територіальною громадою, орієнтація діяльності поліцейських, у першу чергу, саме на потреби громади. Станом на початок лютого 2020 року проект запроваджено в семи областях держави, в тому числі й на Черкащині, та охоплює 206 об'єднаних територіальних громад, де проживає 1,7 мільйона осіб; наразі вже працює 251 поліцейський офіцер громади [4]. Заплановано, що проект поширюватиметься поетапно та до кінця 2020 року має охопити всю територію України.

Характерною особливістю проекту «Поліцейський офіцер громади» є орієнтація на впровадження якісно та змістово нового формату роботи поліцейських, для яких на першому місці мають стати потреби громади, місцевого населення, вивчати та забезпечувати які можливо виключно шляхом підтримання постійного контакту поліцейських з місцевими жителями. Передбачається, що такий постійний контакт буде забезпечений не лише роботою поліцейського у відповідній територіальній громаді, а його безпосереднім проживанням у ній. Саме тому, коли поліцейський стане повноправним представником конкретної громади, житиме її проблемами, перебуває на постійному зв'язку із мешканцями та допомагатиме їм, це дозволить поліції відповісти очікуванням громади. Дуже важливо, щоб взаємозв'язок між поліцією та громадою був спрямований на забезпечення якісних умов життя, якісного реагування на

будь-які ситуації, дав можливість людям відчувати впевненість і безпеку.

Варто звернути увагу, що проект «Поліцейський офіцер громади» не є абсолютно новим для нашої держави, оскільки протягом кількох років в Україні впроваджувалась концепція Community Policing, зміст якої полягав у здійсненні правоохранної діяльності, орієнтованої на потреби місцевої громади. Відповідно до позиції закордонних науковців, Community Policing – це політика та стратегія, націлена на досягнення більш ефективного та дієвого контролю над злочинністю, зниження побоювань злочинності, підвищення якості життя та легітимності поліції шляхом проактивної опори на ресурси громади з метою зміни умов, що викликають злочинність [5, с. 4]. Специфіка цієї концепції полягає в тому, що community policing – це модель «проактивної поліцейської діяльності», орієнтованої на превенцію правопорушень у співпраці з місцевою громадою, на відміну від «реактивної поліцейської діяльності», орієнтованої виключно на реагування на вже вчинені правопорушення [6, с. 10]. Отже, слід зазначити, що перші кроки у напрямі формування нового інструментарію здійснення поліцією превентивної діяльності із залученням можливостей місцевої громади вже були впроваджені в Україні. Проте в контексті створення об'єднаних територіальних громад ці кроки були визнані недостатніми, у зв'язку з цим виникала нагальна потреба в оновленні існуючих підходів.

Необхідно чітко розмежовувати повноваження поліцейського офіцера громади та дільничного офіцера поліції, оскільки на перший погляд може здаватися, що вони виконують одні й ті самі функції. Проте це зовсім не так. Потреба в запровадженні проекту «Поліцейський офіцер громади» була зумовлена низкою проблемних питань, що виникали під час діяльності дільничних офіцерів поліції, зокрема: великою територією обслуговування та надмірним навантаженням на поліцейських; недостатнім (а в окремих випадках і мінімальним) матеріально-технічним забезпеченням; неподінокими випадками виконання дільничними офіцерами поліції неприманних їм функцій (наприклад конвоювання) та виконанням цих функцій поза межами своєї дільниці. Усе це призвело до того, що місцеве населення не знало свого дільничного офіцера і не могло звернутися до нього в разі виникнення нагальної потреби. Вважаємо, що така ситуація була зумовлена, у першу чергу, певними прогалинами в законодавстві, що регулює діяльність дільничного офіцера поліції.

¹ Про схвалення Стратегії розвитку системи органів Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-p> (дата звернення: 19.01.2020).

Саме це і стало поштовхом до оновлення інструментів взаємодії місцевого населення та органів поліції щодо досягнення спільної мети – забезпечення публічного порядку та безпеки на регіональному рівні, орієнтованого на потреби громадян.

Основними новаціями проекту «Поліцейський офіцер громади» є такі:

– поліцейський починає працювати на території обслуговування після підписання меморандуму про співпрацю Національної поліції (відповідним Головним управлінням Національної поліції) з об'єднаною територіальною громадою;

– обов'язок щодо належного матеріально-технічного забезпечення (виділення відповідного приміщення, його будівництво та ремонт, забезпечення меблями та оргтехнікою, виділення у разі потреби службового житла) поліцейського покладається на об'єднану територіальну громаду, а кошти на заробітну плату, зброю, спеціальні засоби виділяються із фондів Національної поліції; виділення ж автомобілів та обладнання для них, паливно-мастильних матеріалів відбувається за кошти Національної поліції та відповідної об'єднаної територіальної громади;

– акцент на здійсненні поліцейським превентивних заходів та недопущення виконання ним невластивих функцій;

– поліцейський офіцер громади залишається у складі місцевого органу поліції, незважаючи на те, що фактично виконує функції муніципального поліцейського, але одночасно є підзвітним громаді за якість та своєчасність забезпечення її безпеки.

Базовими етапами реалізації проекту «Поліцейський офіцер громади» можна визначити такі:

1) установлення шляхом проведення відповідних інформаційних кампаній співпраці з об'єднаними територіальними громадами з метою оцінювання можливостей кожної громади з наступним підписанням меморандуму;

2) проведення відбору кандидатів на посади поліцейських офіцерів громади серед діючих працівників поліції (перевага надається дільничним офіцерам поліції, які мають безпосередній досвід роботи з місцевим населенням);

3) навчання відібраних кандидатів на курсах підготовки за спеціально розробленою програмою тривалістю до 2,5 місяців із залученням іноземних експертів;

4) організація несення служби поліцейськими офіцерами громади, під час чого відбувається спочатку знайомство поліцейського з

громадою, планування безпосередньої роботи щодо реалізації спільних проектів з об'єднаною територіальною громадою, звітування перед нею;

5) здійснення контрольних заходів (регулярне оцінювання ефективності) з боку Національної поліції та вивчення громадської думки міжнародними експертами.

Під час відбору кандидатів на службу на посадах поліцейських офіцерів громади особлива увага повинна приділятися відповідності кандидата певним критеріям, а саме: здатності вирішувати проблеми громади; мотивації та служінню інтересам громади; добросердечності; здатності до критичного мислення; здатності приймати самостійні рішення; вмінню аргументації власної позиції та проведення аналітичної роботи.

Що стосується організації несення служби поліцейським офіцером громади, то варто зауважити, що його безпосереднім керівником є начальник сектору превенції, який ставить йому завдання, прямим керівником є заступник начальника превенції, який, крім постановки завдань, відповідає ще й за контроль за діяльністю поліцейського та якість його співпраці є об'єднаною територіальною громадою.

Незважаючи на важливість та вирішальне значення кожного із окреслених етапів, уважаємо за доцільне більш детально зупинитися на третьому етапі, оскільки саме від рівня підготовки майбутніх поліцейських офіцерів громади безпосередньо залежить ефективність виконання ними покладених на них обов'язків та стан публічного порядку і безпеки в межах конкретної об'єднаної територіальної громади.

Перш за все слід звернути увагу, що були проведені ґрунтовні соціологічні опитування представників об'єднаних територіальних громад, що дозволило виокремити найбільш поширені види правопорушень, вчинення яких викликає занепокоєння у населення: крадіжки, тілесні ушкодження, домашнє насильство, вчинення правопорушень у стані алкогольного сп'яніння, самогоноваріння, наркоманія, незаконне будівництво, поділ землі тощо. Вивчення результатів громадських опитувань дозволило сформулювати основні напрями підготовки майбутніх офіцерів громади: домедична, вогнева, тактична, функціональна підготовка, керування (у тому числі контраварійне) автомобілем, захист прав та інтересів дітей, безпека дорожнього руху, робота з базами даних, кримінальне провадження та методика розслідування окремих кримінальних правопорушень, охорона місця події, техніка

опитування, кваліфікація злочинів, правові підстави затримання, принципи комунікації з населенням (Community Policing).

Базовими навчальними закладами для підготовки поліцейських офіцерів громади було обрано Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ та Львівський державний університет внутрішніх справ, на базі яких уже пройшло кілька «хвиль» підготовки. Основною новацією підготовки поліцейських офіцерів громади є забезпечення якісно нового навчання: шляхом поєднання наукової, навчальної та практичної складових.

Крім безпосередньої підготовки майбутніх офіцерів громади, важливе значення має питання підготовки керівників управління превентивної діяльності шляхом ознайомлення їх з особливостями несення служби такими офіцерами, взаємодії з представниками об'єднаної територіальної громади та населенням. Це дозволить керівникам управління превентивної діяльності максимально створити умови для виконання поліцейськими офіцерами громади покладених на них обов'язків, не допустити виконання такими поліцейськими неприманних їм функцій.

Основним критерієм оцінювання ефективності роботи поліцейського офіцера громади є рівень довіри до нього місцевого населення (що, власне, і передбачено Законом України «Про Національну поліцію»). Також важливе значення для оцінювання ефективності роботи поліцейського офіцера громади мають кількість реалізованих спільно з місцевою громадою проектів щодо забезпечення публічного порядку і безпеки місцевого населення, показники зниження/зростання рівня злочинності в межах конкретної об'єднаної територіальної громади та зміст превентивної діяльності, що ним проводилась у цьому напрямі.

У рамках оцінювання ефективності діяльності поліцейського офіцера громади важливого значення набуває періодичність такого оцінювання керівником відділу поліції, Голово-

вного управління Національної поліції, Національною поліцією в цілому та об'єднаною територіальною громадою, що має здійснюватися в певні часові проміжки (щомісяця, кожні шість місяців та кожні півроку відповідно), а також дослідження за допомогою ICITAP громадської думки на початку роботи поліцейського та через рік після початку такої роботи.

Висновок

Таким чином, можна дійти висновку, що до числа позитивних здобутків пілотного проєкту «Поліцейський офіцер громади» можна віднести створення умов для реальної доступності поліцейського офіцера для місцевого населення (80 % відсотків робочого часу поліцейський проводить на дільниці, а час його перебування в територіальному органі поліції максимально скорочено), детального його ознайомлення з проблемами мешканців території, яку він обслуговує, досягти чого стало можливим у результаті роботи та безпосереднього проживання поліцейського на цій території, систематичного його звітування про свої дії та результати роботи перед населенням.

Незважаючи на те, що проєкт «Поліцейський офіцер громади» є пілотним, сфера його дії охопила значну кількість об'єднаних територіальних громад. Зважаючи на це, важливої значення набуває розробка та прийняття на рівні МВС України положення з організації роботи поліцейських офіцерів громади, в якому має бути чітко визначено статус таких поліцейських, коло їх прав та обов'язків, межі компетенції, коло правових гарантій та межі соціального захисту, особливості взаємодії з іншими підрозділами поліції та координації роботи поліцейських із представниками об'єднаних територіальних громад. Також вкрай актуальним питанням з вироблення дієвого механізму розробки навчальних програм для підготовки поліцейських офіцерів громади та закріплення його на рівні відповідного нормативно-правового акта.

Список бібліографічних посилань

1. Шадська У. Безпека громади: пошук спільних рішень : посібник / за заг. ред. Д. Поладової. Київ : HUSS, 2018. 147 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/350/Bezpeka_Hromad.pdf (дата звернення: 19.01.2020).
2. Взаємодія поліції та громади (Community Policing) // Експертний центр з прав людини : сайт. URL: http://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/com_pol.pdf (дата звернення: 19.01.2020).
3. Голуб М. В. Адміністративно-правове регулювання охорони громадського порядку у регіоні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2013. 225 с.
4. Проект «Поліцейський офіцер громади» планують запровадити в містах обласного значення // Прочерк : сайт. 01.02.2020. URL: <https://procherk.info/news/7-cherkassy/79117-proekt-politsejskij-ofitser-gromadi-planujut-zaprovaditi-v-mistah-oblasnogo-znachennja> (дата звернення: 24.01.2020).
5. Friedmann R. R. Community Policing: Comparative Perspectives and Prospects. N.Y. : St. Martin's Press, 1992. 280 p.

6. Копіна О. П., Мірошник О. С., Сердюк О. О. Діалог поліції та громади як соціальна технологія впровадження принципів community policing у місцевій громаді : метод. рек. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 124 с.

Надійшла до редколегії 20.01.2020

БЕСПАЛОВА О. И. ВВЕДЕНИЕ ПРОЕКТА «ПОЛИЦЕЙСКИЙ ОФИЦЕР ОБЩИНЫ» КАК ШАГ В НАПРАВЛЕНИИ УКРЕПЛЕНИЯ МЕСТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ

Акцентировано внимание на том, что основной целью проекта «Полицейский офицер общества» является обеспечение тесного взаимодействия полицейских с объединенной территориальной общиной, ориентация деятельности полицейских, в первую очередь, именно на нужды общины. Раскрыты особенности данного проекта. Определены ключевые этапы реализации проекта «Полицейский офицер общины». Охарактеризованы особенности подготовки полицейских офицеров общины, поскольку именно от этого напрямую зависит эффективность выполнения ими возложенных на них обязанностей и состояние общественного порядка и безопасности в пределах конкретной объединенной территориальной общины. Подчеркнута важность разработки положения по организации работы полицейских офицеров общины и выработка действенного механизма разработки учебных программ для подготовки полицейских офицеров общины.

Ключевые слова: *полиция, полицейский офицер общины, объединенная территориальная община, местная инфраструктура безопасности, публичный порядок, общественная безопасность.*

BEZPALOVA O. I. INTRODUCTION OF THE PROJECT “COMMUNITY POLICE OFFICER” AS A STEP TOWARDS STRENGTHENING LOCAL SECURITY INFRASTRUCTURE

The author has emphasized on the importance of strengthening the institutional capacity of local self-government agencies to address their challenges, including in the field of public safety, in particular by strengthening local security infrastructure. It has been stated that the urgent issue of the present time is to update the tools of interaction between the local population and the police to achieve a common goal – to ensure public order and safety at the regional level focused on the needs of citizens. It has been emphasized that it is currently important to use the positive foreign experience of organizing the work of the police agencies and units. On the basis of studying this experience it is advisable to implement pilot projects aimed at creating a safe environment for citizens, which should implement effective local security infrastructure. To this end, the project “Community Police Officer” was launched in 2019 as part of the reform of the National Police in Ukraine.

Particular attention has been paid to the fact that the main purpose of the project “Community Police Officer” is to ensure close cooperation between police officers and amalgamated community, where police activities are primarily focused on the needs of the community. It has been argued that a characteristic feature of the project “Community Police Officer” is the focus on the introduction of a qualitatively and meaningfully new format of policing, where the needs of the community, local population should be in priority, which should be studied and ensured by keeping constant contacts between police officers and local population. The main innovations of this project have been analyzed. The powers of the community police officer and the district police officer have been differentiated. The key stages of the project “Community Police Officer” have been outlined. Specific features of training community police officers have been characterized, since it directly affects the effectiveness of their duties and the state of public order and safety within a particular amalgamated community. The peculiarities of evaluating the effectiveness of the community police officer’s work have been revealed. The author has emphasized on the importance of developing Regulations on the organization of community police officers’ work and developing an effective mechanism for elaborating the training programs for community police officers.

Key words: *police, community police officer, amalgamated community, local safety infrastructure, public order, public security.*